

Ανωνυμοποιημένο κείμενο

Μετάφραση

C-350/24 – 1

Υπόθεση C-350/24

Αίτηση προδικαστικής αποφάσεως

Ημερομηνία καταθέσεως:

14 Μαΐου 2024

Αιτούν δικαστήριο:

Cour de cassation (Γαλλία)

Ημερομηνία της αποφάσεως του αιτούντος δικαστηρίου:

3 Μαΐου 2024

Αναιρεσείουσα:

HJ

Αναιρεσίβλητη:

Crédit agricole Corporate & Investment Bank

[παραλειπόμενα]

**COUR DE CASSATION (ΑΝΩΤΑΤΟ ΑΚΥΡΩΤΙΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,
ΓΑΛΛΙΑ)** [παραλειπόμενα]

ΟΛΟΜΕΛΕΙΑ

Δημόσια συνεδρίαση της 3ης Μαΐου 2024

- Παραπομπή στο Δικαστήριο της
Ευρωπαϊκής Ένωσης
- Αναστολή διαδικασίας

[παραλειπόμενα]

ΓΑΛΛΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΣΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΟΥ ΓΑΛΛΙΚΟΥ ΛΑΟΥ

EL

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΗΣ ΟΛΟΜΕΛΕΙΑΣ ΤΟΥ COUR DE CASSATION (ΑΝΩΤΑΤΟΥ ΑΚΥΡΩΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ), ΤΗΣ 3ης ΜΑΪΟΥ 2024

Η ΗJ, κάτοικος [παραλειπόμενα] Courbevoie [(Γαλλία)], άσκησε [παραλειπόμενα] αναίρεση [παραλειπόμενα] κατά της απόφασης που εξέδωσε στις 27 Μαΐου 2021 το cour d'appel de Versailles (εφετείο Βερσαλλιών, Γαλλία) [παραλειπόμενα], στη διαφορά μεταξύ αυτής και της ανώνυμης εταιρίας Crédit agricole Corporate & Investment Bank, η οποία εδρεύει [παραλειπόμενα] [στο] Montrouge [(Γαλλία)], αναιρεσίβλητης.

Με απόφαση της 18ης Οκτωβρίου 2023, το τμήμα κοινωνικής ασφάλισης και εργατικών διαφορών του Cour de cassation (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) διέταξε την παραπομπή της αιτήσεως αναίρεσεως στην Ολομέλεια.

[παραλειπόμενα]

[παραλειπόμενα] [στοιχεία που αφορούν τη διαδικασία]

το Cour de cassation (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο), συνεδριάζοντας εν ολομέλεια, [παραλειπόμενα] [στοιχεία διαδικασίας] αφού διασκέφθηκε κατά νόμον, εξέδωσε την παρούσα απόφαση.

Πραγματικά περιστατικά και διαδικασία

- 1 Η ΗJ προσλήφθηκε από την εταιρία Crédit agricole Corporate & Investment Bank (CACIB), με σύμβαση της 17ης Ιανουαρίου 2007. Στην τελευταία της θέση, ασκούσε καθήκοντα υπεύθυνου συστημάτων ενημέρωσης πελατών στο Ηνωμένο Βασίλειο, πριν τεθεί, από τις 28 Αυγούστου 2013, σε αναρρωτική άδεια.
- 2 Η εν λόγω σύμβαση διέπεται από τη νομοθεσία του Ηνωμένου Βασιλείου.
- 3 Στις 23 Σεπτεμβρίου 2013, θεωρώντας ότι υπήρξε θύμα δυσμενούς διάκρισης λόγω του φύλου της και ηθικής παρενόχλησης, η ΗJ άσκησε αγωγή ενώπιον του δικαστηρίου εργατικών διαφορών με αίτημα την καταβολή διαφόρων ποσών προς εκτέλεση της σύμβασης εργασίας και την καταβολή αποζημίωσης.
- 4 Με απόφαση της 26ης Ιουνίου 2019, το δικαστήριο εργατικών διαφορών απέρριψε τα αιτήματά της.
- 5 Με απόφαση της 27ης Μαΐου 2021, το cour d'appel de Versailles (εφετείο Βερσαλλιών) έκρινε ότι η ΗJ δεν εξέθετε τα κρίσιμα πραγματικά περιστατικά που θα μπορούσαν να ληφθούν υπόψη προκειμένου να συναχθεί ότι υπέστη δυσμενή διάκριση κατά την έννοια των άρθρων 13 έως 19 και 136 του Equality Act 2010 (νόμου του 2010 περί ισότητας). Το εν λόγω δικαστήριο αποφάνθηκε επίσης ότι δεν είχε αποδειχθεί η ύπαρξη παρενόχλησης λόγω διακρίσεων, κατά την έννοια του άρθρου 26, και αντιποίνων, κατά την έννοια του άρθρου 27 του ίδιου νόμου.
- 6 Η ΗJ άσκησε αναίρεση.

Οι λόγοι αναιρέσεως

- 7 Η ΗJ προσάπτει ότι με την [αναιρεσιβαλλόμενη] απόφαση απορρίφθηκαν όλα τα αιτήματά της, μεταξύ των οποίων και το αίτημά της να διαπιστωθεί και να κριθεί ότι υπήρξε θύμα δυσμενούς διάκρισης λόγω του φύλου της, παρενόχλησης λόγω διακρίσεων καθώς και αντιποίνων.
- 8 Υποστηρίζει κατ' ουσίαν ότι το εφετείο, κρίνοντας, αφού εξέτασε διαδοχικά καθεμία από τις προβαλλόμενες διακρίσεις εις βάρος της, ότι δεν εξέθετε τα κρίσιμα πραγματικά περιστατικά που θα μπορούσαν να ληφθούν υπόψη για τη στοιχειοθέτηση δυσμενούς διάκρισης κατά την έννοια του Equality Act 2010 (νόμου του 2010 περί ισότητας), αποφάνθηκε βάσει ερμηνείας του Equality Act (νόμου περί ισότητας) η οποία δεν είναι σύμφωνη προς το άρθρο 19 της οδηγίας 2006/54/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Ιουλίου 2006, για την εφαρμογή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης, η οποία επιβάλλει στον δικαστή την υποχρέωση να προβαίνει σε σφαιρική εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών προκειμένου να καθορίσει αν τεκμαίρεται η ύπαρξη δυσμενούς διάκρισης.
- 9 Η ΗJ υποστηρίζει επίσης ότι, αν και από τα κατατεθέντα έγγραφα προέκυπτε ότι οι μισθωτοί που εκπατρίστηκαν εντός της εταιρίας ήταν κυρίως άνδρες, το εφετείο έκρινε ότι το στοιχείο αυτό και μόνον ήταν ανεπαρκές για να τεκμαρθεί η ύπαρξη δυσμενούς διάκρισης εις βάρος των γυναικών, ελλείψει οποιουδήποτε άλλου στοιχείου σχετικού με τις υποψηφιότητες για εκπατρισμό των γυναικών. Εκτιμά ότι η απόφαση του εφετείου, με την οποία μετακυλίεται στη μισθωτή το βάρος απόδειξης της δυσμενούς διάκρισης, μολονότι από το γεγονός ότι οι περισσότεροι εκπατρισμένοι μισθωτοί ήταν άνδρες ήταν δυνατό να τεκμαρθεί η ύπαρξη έμμεσης διάκρισης και ότι, κατά συνέπεια, η CACIB ήταν υποχρεωμένη να αποδείξει ότι το σύστημά [της] διεθνούς κινητικότητας δεν εισήγε διακρίσεις, στηρίχθηκε σε ερμηνεία των διατάξεων του Equality Act 2010 (νόμου του 2010 περί ισότητας) μη σύμφωνη προς το άρθρο 19 της οδηγίας 2006/54/EK της 5ης Ιουλίου 2006.

Υπόμνηση των εφαρμοστέων αρχών και νομοθεσίας

I - Το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

- 10 Κατά το [Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης] [παραλειπόμενα], η αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης επιβάλλει σε καθένα από τα κράτη μέλη να δέχονται, πλην εξαιρετικών περιστάσεων, ότι όλα τα λοιπά κράτη μέλη τηρούν το δίκαιο της Ένωσης και, ειδικότερα, ότι σέβονται τα θεμελιώδη δικαιώματα που είναι αναγνωρισμένα από το δίκαιο αυτό ([παραλειπόμενα] Γνωμοδότηση 2/13 του Δικαστηρίου (ολομέλεια) της 18ης Δεκεμβρίου 2014, 2/13, σημείο 191, ECLI:EU:C:2014:2454).

- 11 Η αρχή της υπεροχής του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, την οποία καθιέρωσε το [Δικαστήριο] [παραλειπόμενα] με την απόφαση Costa (απόφαση της 15ης Ιουλίου 1964, Costa κατά E.N.E.L., 6/64, ECLI:EU:C:1964:66), και η οποία χαρακτηρίστηκε ως «θεμελιώδης» (απόφαση της 10ης Οκτωβρίου 1973, Variola κατά Amministrazione delle finanze dello Stato, 34/73, Συλλογή 981, ECLI:EU:C:1973:101), επιβάλλει σε όλες τις αρχές των κρατών μελών την υποχρέωση να διασφαλίζουν την πλήρη αποτελεσματικότητα των κανόνων της Ένωσης, το δε δίκαιο των κρατών μελών δεν μπορεί να επηρεάσει την αποτελεσματικότητα που αναγνωρίζεται στους κανόνες αυτούς στο έδαφος των κρατών μελών (απόφαση της 24ης Ιουνίου 2019, Poplawski, C-573/17, σκέψη 54, ECLI:EU:C:2019:530).
- 12 Η υποχρέωση σύμφωνης προς το δίκαιο της Ένωσης ερμηνείας, η οποία συμβάλλει στη διασφάλιση της υπεροχής του ευρωπαϊκού κανόνα επί του εθνικού κανόνα που δεν συμμορφούται με αυτόν, απορρέει από την υποχρέωση των κρατών μελών, με δεδομένη την ύπαρξη οδηγίας, να επιτύχουν το αποτέλεσμα που επιδιώκει η οδηγία αυτή, καθώς και από το καθήκον που έχουν δυνάμει του άρθρου 5 της Συνθήκης, νυν άρθρου 4.3 [ΣΛΕΕ], να λαμβάνουν κάθε γενικό ή ειδικό μέτρο κατάλληλο να εξασφαλίσει την εκπλήρωση της υποχρέωσης αυτής. Η εν λόγω υποχρέωση επιβάλλεται σε όλες τις αρχές των κρατών μελών, συμπεριλαμβανομένων των δικαστηρίων, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους και στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ ιδιωτών (απόφαση της 10ης Απριλίου 1984, Von Colson και Kamann, 14/83, σκέψη 26, ECLI:EU:C:1984:153). Η ανωτέρω νομολογία τηρείται έκτοτε παγίως. Στηρίζεται δε πλέον στο άρθρο 288, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ (απόφαση της 7ης Αυγούστου 2018, Smith, C-122/17, σκέψη 39, ECLI:EU:C:2018:631).
- 13 Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η αρχή της σύμφωνης προς το δίκαιο της Ένωσης ερμηνείας του εθνικού δικαίου υπόκειται σε ορισμένους περιορισμούς, κατά το μέτρο που δεν μπορεί να αποτελέσει έρεισμα για *contra legem* ερμηνεία του εθνικού δικαίου (απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2018, Link Logistik NN, C-384/17, σκέψεις 59 και 61, ECLI:EU:C:2018:810, απόφαση της 15ης Απριλίου 2008, Impact κατά Minister for Agriculture and Food κ.λπ., C-268/06, σκέψη 100, ECLI:EU:C:2008:223).
- 14 Το Δικαστήριο προσθέτει ωστόσο ότι εθνικό δικαστήριο το οποίο, επιλαμβανόμενο διαφοράς που άπτεται γενικής αρχής του δικαίου της Ένωσης, όπως η αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων λόγω ηλικίας, η οποία εξειδικεύεται σε οδηγία, αδυνατεί πράγματι να ερμηνεύσει το εσωτερικό δίκαιο κατά τρόπο σύμφωνο με την προαναφερθείσα οδηγία, υποχρεούται παρά ταύτα, εντός των ορίων των αρμοδιοτήτων του, να διασφαλίσει την έννομη προστασία την οποία αντλούν οι ιδιώτες από το δίκαιο της Ένωσης και να εγγυηθεί την πλήρη αποτελεσματικότητα του εν λόγω δικαίου, αφήνοντας εν ανάγκη ανεφάρμοστη όποια τυχόν διάταξη της οικείας εθνικής ρύθμισης αντιβαίνει στην αρχή αυτή (απόφαση της 19ης Ιανουαρίου 2010, Küçükdeveci, C-555/07, σκέψη 51, EU:C:2010:21, απόφαση (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 19ης Απριλίου 2016, Dansk Industri, C-441/14, σκέψη 35, ECLI:EU:C:2016:278).

II - Η οδηγία 2006/54/EK

- 15 Η οδηγία 2006/54/EK, η οποία στις αιτιολογικές σκέψεις της 2 και 5 παραπέμπει στα άρθρα 2 και 3, παράγραφος 2, της Συνθήκης, καθώς και στα άρθρα 21 και 23 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αποσκοπεί στη διασφάλιση της εφαρμογής της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης. Για τον σκοπό αυτό, περιέχει διατάξεις για την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ως προς την πρόσβαση στην απασχόληση, τους όρους εργασίας και τα επαγγελματικά συστήματα κοινωνικής ασφάλισης. Περιλαμβάνει επίσης διατάξεις με σκοπό να εξασφαλίζεται ότι η εφαρμογή της αρχής αυτής καθίσταται αποτελεσματικότερη μέσω της θέσπισης κατάλληλων διαδικασιών.
- 16 Κατά την αιτιολογική σκέψη 30 της ανωτέρω οδηγίας, «τα κράτη μέλη δύνανται, σε κάθε στάδιο της διαδικασίας, να θεσπίζουν αποδεικτικούς κανόνες ευνοϊκότερους για τον ενάγοντα». Η ίδια αιτιολογική σκέψη διαλαμβάνει επίσης ότι «[η] έγκριση κανόνων σχετικά με το βάρος αποδείξεως διαδραματίζει σημαντικό ρόλο για την εξασφάλιση της αποτελεσματικής εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης. Όπως έκρινε το Δικαστήριο, θα πρέπει να προβλεφθεί ότι το βάρος αποδείξεως μετακυλίεται στον εναγόμενο όταν τεκμαίρεται διάκριση, με εξαίρεση στην περίπτωση διαδικασίας όπου εναπόκειται στο δικαστήριο ή άλλο αρμόδιο εθνικό φορέα να διερευνήσει τα πραγματικά περιστατικά. Είναι πάντως αναγκαίο να διευκρινισθεί ότι η εκτίμηση των γεγονότων από τα οποία μπορεί να τεκμαρθεί η ύπαρξη άμεσης ή έμμεσης διάκρισης εξακολουθεί να υπάγεται στην αρμοδιότητα των αρμόδιων εθνικών φορέων σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο ή την εθνική πρακτική.»
- 17 Το άρθρο 19, παράγραφοι 1 και 2, της εν λόγω οδηγίας ορίζει τα εξής:
- «Βάρος αποδείξεως*
1. *Τα κράτη μέλη θεσπίζουν τα αναγκαία μέτρα, σύμφωνα με τα εθνικά τους δικαστικά συστήματα, ώστε να επιβάλλεται στον εναγόμενο να αποδείξει ότι δεν υπήρξε παραβίαση της αρχής της ίσης μεταχείρισης, όταν πρόσωπο που κρίνει ότι θίγεται από τη μη τήρηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης επικαλείται, ενώπιον δικαστηρίου ή άλλης αρμόδιας αρχής, πραγματικά περιστατικά από τα οποία τεκμαίρεται η ύπαρξη άμεσης ή έμμεσης διάκρισης.*
 2. *Η παράγραφος 1 δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη να θεσπίζουν αποδεικτικούς κανόνες ευνοϊκότερους για τον ενάγοντα. (...)*»

III – Η Συμφωνία αποχώρησης του Ηνωμένου Βασιλείου από την Ευρωπαϊκή Ένωση

- 18 Κατά τη Συμφωνία για την αποχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και της Βόρειας Ιρλανδίας από την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας (ΕΚΑΕ), η οποία εγκρίθηκε από το

Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης με την απόφαση (ΕΕ) 2020/135 της 30ής Ιανουαρίου 2020 (στο εξής: Συμφωνία), το Ηνωμένο Βασίλειο αποχωρεί από την Ένωση από την ημερομηνία έναρξης ισχύος της ανωτέρω Συμφωνίας, ήτοι την 1η Φεβρουαρίου 2020.

- 19 Το άρθρο 126 της Συμφωνίας προβλέπει ωστόσο μεταβατική περίοδο, η οποία έληξε στις 31 Δεκεμβρίου 2020, κατά τη διάρκεια της οποίας το δίκαιο της Ένωσης εξακολουθεί να εφαρμόζεται στην επικράτεια του Ηνωμένου Βασιλείου.
- 20 Κατά το άρθρο 127, παράγραφος 3, της Συμφωνίας, «[Κ]ατά τη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου, το εφαρμοστέο δυνάμει της παραγράφου 1 δίκαιο της Ένωσης παράγει σε σχέση με το Ηνωμένο Βασίλειο και εντός του Ηνωμένου Βασιλείου τα ίδια έννομα αποτελέσματα με εκείνα τα οποία παράγει εντός της Ένωσης και των κρατών μελών της, και ερμηνεύεται και εφαρμόζεται σύμφωνα με τις ίδιες μεθόδους και αρχές με εκείνες που εφαρμόζονται εντός της Ένωσης.»

IV – Ο Equality Act 2010 (νόμος του 2010 περί ισότητας)

- 21 Ο Equality Act 2010 (νόμος του 2010 περί ισότητας) ορίζει στο άρθρο 136 τα εξής:

«(1) Το παρόν άρθρο εφαρμόζεται σε κάθε διαδικασία που αφορά παράβαση του παρόντος νόμου.

(2) Εάν υφίστανται πραγματικά περιστατικά βάσει των οποίων το δικαστήριο δύναται να αποφασίσει, ελλείψει οποιασδήποτε άλλης εξήγησης, ότι ο Α παρέβη τις οικείες διατάξεις, το δικαστήριο οφείλει να κάνει δεκτό ότι αποδεικνύεται η εν λόγω παράβαση.

(3) Το δεύτερο εδάφιο, ωστόσο, δεν εφαρμόζεται αν ο Α αποδείξει ότι δεν παρέβη τις οικείες διατάξεις.»

V – Εθνικό δίκαιο σχετικά με την έκταση της εξουσίας που διαθέτει ο δικαστής κατά την εφαρμογή του αλλοδαπού δικαίου

- 22 Το άρθρο 3 του code civil (αστικού κώδικα), βάσει του οποίου το Cour de cassation (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) διαμόρφωσε, ελλείψει ειδικής νομοθεσίας, τις αρχές του γαλλικού ιδιωτικού διεθνούς δικαίου, ορίζει ότι «οι κανόνες δημοσίας τάξεως και ασφάλειας δεσμεύουν όλους όσους κατοικούν στην επικράτεια. Τα ακίνητα, συμπεριλαμβανομένων και εκείνων που ανήκουν σε αλλοδαπούς, διέπονται από τη γαλλική νομοθεσία. Οι νόμοι που αφορούν την κατάσταση και την ικανότητα των προσώπων διέπουν τους Γάλλους, ακόμη και αν κατοικούν στην αλλοδαπή.»
- 23 Κατ' εφαρμογήν του νόμου αυτού, το Cour de cassation (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) έχει αποφανθεί ιδίως ότι «απόκειται στον Γάλλο δικαστή, ο οποίος κρίνει ότι είναι εφαρμοστέο αλλοδαπό δίκαιο, να εξετάζει, είτε αυτεπαγγέλτως,

είτε κατόπιν αιτήματος του διαδίκου που το επικαλείται, το περιεχόμενο του δικαίου αυτού με την αρωγή των διαδίκων και προσωπικά εάν απαιτείται και να επιλύει το επίδικο ζήτημα κατά τρόπο σύμφωνο με το ισχύον αλλοδαπό δίκαιο» (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο, πρώτο πολιτικό τμήμα, απόφαση της 28ης Ιουνίου 2005 [παραλειπόμενα], Bull. 2005, I, αριθ. 289· Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο, τμήμα εμπορικών, χρηματοπιστωτικών και οικονομικών υποθέσεων, απόφαση της 28ης Ιουνίου 2005 [παραλειπόμενα], Bull. 2005, IV, αριθ. 138).

- 24 Το Cour de cassation (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) αποφασίζει ότι οι δικαστές της ουσίας εφαρμόζουν και ερμηνεύουν απολύτως ελεύθερα το αλλοδαπό δίκαιο (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο, πρώτο πολιτικό τμήμα, απόφαση της 13ης Ιανουαρίου 1993 [παραλειπόμενα] Bull. 1993, I, αριθ. 14).

Λόγοι που δικαιολογούν την προδικαστική παραπομπή

- 25 Η προδικαστική παραπομπή εγείρει, κατά πρώτον, το ζήτημα εάν η αποχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου από την Ευρωπαϊκή Ένωση ασκεί επιρροή στην έκταση της εξουσίας που διαθέτει δικαστής κράτους μέλους ο οποίος οφείλει να εφαρμόσει νόμο του Ηνωμένου Βασιλείου, με τον οποίο μεταφέρθηκε ευρωπαϊκή οδηγία στην εθνική έννομη τάξη, σε ένδικη διαδικασία που κινήθηκε πριν από τη λήξη της μεταβατικής περιόδου, όταν το επιληφθέν δικαστήριο καλείται να αποφανθεί μετά τη λήξη της εν λόγω περιόδου.
- 26 Συγκεκριμένα, κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών (υπογραφή σύμβασης εργασίας στις 17 Ιανουαρίου 2007· προβαλλόμενα πραγματικά περιστατικά διακρίσεων μεταξύ 2010 και 2013), αλλά και κατά τον χρόνο κατά τον οποίο κινήθηκε η ένδικη διαδικασία (2013) και κατά τον χρόνο κατά τον οποίο το δικαστήριο εργατικών διαφορών εξέδωσε την απόφασή του (2019), το Ηνωμένο Βασίλειο ήταν μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αντιθέτως, κατά την ημερομηνία κατά την οποία το cour d'appel de Versailles (εφετείο Βερσαλλιών) αποφάνθηκε επί της έφεσης, ήτοι στις 27 Μαΐου 2021, το Ηνωμένο Βασίλειο είχε αποχωρήσει από την Ευρωπαϊκή Ένωση.
- 27 Η ΗJ εκθέτει ότι, κατά τον χρόνο των επίδικων πραγματικών περιστατικών, το Ηνωμένο Βασίλειο ήταν ακόμη μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και, επομένως, υπέκειτο στο δίκαιο της Ένωσης, με αποτέλεσμα να επιβάλλεται η ερμηνεία του τότε ισχύοντος εσωτερικού δικαίου της εν λόγω χώρας σύμφωνα με τους κανόνες του δικαίου της Ένωσης και τούτο χωρίς να ασκεί επιρροή το γεγονός ότι, κατά τον χρόνο που το εφετείο εξέδωσε την απόφασή του, ο Βρετανός δικαστής δεν μπορούσε πλέον να υποβάλει προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο. Η ΗJ προσθέτει κατ' ουσίαν ότι, ακόμη και αν υποθεθεί ότι η ιδιαιτερότητα αυτή δύναται να απαλλάξει τον Βρετανό δικαστή από την υποχρέωση της σύμφωνης προς το δίκαιο της Ένωσης ερμηνείας, ο Γάλλος δικαστής όμως εξακολουθεί να υπέχει την υποχρέωση αυτή, καθόσον καλείται να εφαρμόσει το ισχύον κατά τον χρόνο των επίδικων πραγματικών περιστατικών εθνικό δίκαιο κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

- 28 Η CACIB υποστηρίζει κατ' ουσίαν ότι δεν απόκειται στο Cour de cassation (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) να αποφανθεί το ίδιο αν η νομοθεσία άλλου κράτους μέλους συνάδει προς το δίκαιο της Ένωσης ή αν είναι ορθή η ερμηνεία της εν λόγω νομοθεσίας από τα δικαστήρια του οικείου κράτους μέλους. Η αναιρεσίβλητη εκτιμά ότι το Cour de cassation (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) δεν δύναται να υποκαταστήσει το ομόλογό του αλλοδαπό δικαστήριο κατά τον καθορισμό του σκοπού που επιδιώκει το εφαρμοστέο αλλοδαπό δίκαιο ούτε δύναται να λάβει θέση επί της νομοθετικής πολιτικής του εν λόγω κράτους και της συμβατότητας του αλλοδαπού δικαίου προς το δίκαιο της Ένωσης, όπερ εμπίπτει αποκλειστικά στην ενοποιητική αρμοδιότητα του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- 29 Η γενική εισαγγελέας του Cour de cassation (Ανωτάτου Ακυρωτικού Δικαστηρίου) φρονεί ότι πρέπει να υποβληθεί προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο. Επισημαίνει ότι το γράμμα της Συμφωνίας, και ειδικότερα η έλλειψη ρυθμίσεων περί του εφαρμοστέου δικαίου στις διαφορές που ήχθησαν μεν ενώπιον των δικαστηρίων των κρατών μελών κατά τη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου, πλην όμως εκκρεμούν ακόμη μετά τη λήξη της, γεννά αμφιβολίες ως προς το ζήτημα αν το δίκαιο της Ένωσης εξακολουθούσε να εφαρμόζεται όταν το εφετείο εξέδωσε την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση.
- 30 Το Cour de cassation (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) εκτιμά ότι υφίσταται εύλογη αμφιβολία ως προς το ζήτημα αυτό.
- 31 Καίτοι η αγωγή, η οποία ασκήθηκε πριν από τη λήξη της μεταβατικής περιόδου που προβλέπει το άρθρο 126 της Συμφωνίας, υπέκειτο, κατά την ημερομηνία άσκησής της, στο δίκαιο της Ένωσης, συμπεριλαμβανομένης της οδηγίας 2006/54/EK, κατά τον χρόνο που αποφάνθηκε το εφετείο, ήτοι στις 27 Μαΐου 2021, οι Συνθήκες, και ειδικότερα το άρθρο 288 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ), είχαν παύσει να παράγουν έννομα αποτελέσματα στην έννομη τάξη του Ηνωμένου Βασιλείου.
- 32 Συνεπώς, ενώ κατά τον χρόνο των προβαλλόμενων περιστατικών δυσμενούς διάκρισης, το άρθρο 19 της οδηγίας 2006/54/EK είχε εφαρμογή επί της διαφοράς, πρέπει να εξεταστεί αν η Συμφωνία δύναται να έχει ως αποτέλεσμα την αναδρομική αμφισβήτηση της εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης και ιδίως της υποχρέωσης του δικαστή να ερμηνεύει την εφαρμοστέα νομοθεσία σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης.
- 33 Θα μπορούσε να γίνει δεκτό ότι, κατά την ημερομηνία αυτή, μολοντί μέρος του δικαίου της Ένωσης διατηρήθηκε στο βρετανικό δίκαιο δυνάμει της νομοθεσίας που θέσπισε το Ηνωμένο Βασίλειο, ουδεμία υποχρέωση σύμφωνης ερμηνείας του ως άνω δικαίου μπορεί να στηριχθεί στο δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- 34 Αντιστρόφως, θα μπορούσε να γίνει δεκτό ότι, δεδομένου ότι τα πραγματικά περιστατικά ήταν προγενέστερα της λήξης της μεταβατικής περιόδου και η ένδικη διαδικασία κινήθηκε πριν από τη λήξη της περιόδου αυτής, ο νόμος του

Ηνωμένου Βασιλείου με τον οποίο μεταφέρθηκε το άρθρο 19 της οδηγίας 2006/54/EK στην εθνική έννομη τάξη πρέπει να ερμηνευθεί από τον δικαστή άλλου κράτους μέλους σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης, ακόμη και αν ο εν λόγω δικαστής αποφαινεται μετά τη λήξη της μεταβατικής περιόδου.

- 35 Επομένως, είναι αναγκαία η ερμηνεία της Συμφωνίας όσον αφορά το ζήτημα αν δικαστής ο οποίος αποφαινεται μετά τη λήξη της μεταβατικής περιόδου πρέπει να θεωρήσει τη νομοθεσία του Ηνωμένου Βασιλείου με την οποία μεταφέρθηκε στην εθνική έννομη τάξη το άρθρο 19 της οδηγίας 2006/54/EK ως νομοθεσία κράτους μέλους περί μεταφοράς οδηγίας, όταν τα πραγματικά περιστατικά είναι προγενέστερα της ημερομηνίας λήξης της μεταβατικής περιόδου και/ή η ένδικη διαδικασία κινήθηκε πριν από την εν λόγω ημερομηνία.
- 36 Η αίτηση αναιρέσεως εγείρει, κατά δεύτερον, το ζήτημα αν η υποχρέωση ερμηνείας του εθνικού δικαίου του κράτους μέλους από το οποίο προέρχεται ο δικαστής σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης υφίσταται επίσης όταν ο δικαστής οφείλει να εφαρμόσει το δίκαιο άλλου κράτους μέλους.
- 37 Η HJ θεωρεί κατ' ουσίαν ότι ο Γάλλος δικαστής, οσάκις εφαρμόζει διατάξεις που προέρχονται από τη νομοθεσία άλλου κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, πρέπει να υποχρεούται, υπό τον έλεγχο του Cour de cassation (Ανωτάτου Ακυρωτικού Δικαστηρίου), να προβαίνει σε ερμηνεία και εφαρμογή των εν λόγω διατάξεων σύμφωνη προς το δίκαιο της Ένωσης. Εκθέτει μεταξύ άλλων ότι, δεδομένου ότι το Cour de cassation (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) ελέγχει αν η νομοθεσία συνάδει προς τις διεθνείς συνθήκες, οφείλει κατά μείζονα λόγο, όταν πρόκειται για νομοθεσία κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, να εξακριβώνει αν οι διατάξεις της εν λόγω αλλοδαπής νομοθεσίας συνάδουν προς το δίκαιο της Ένωσης, υπενθυμιζομένου ότι, δυνάμει της αρχής της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης, το δίκαιο της Ένωσης υπερισχύει του εθνικού δικαίου όλων των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και, στο πλαίσιο αυτό, ο εθνικός δικαστής έχει αναχθεί από το Δικαστήριο σε δικαστή του κοινού δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η HJ παραδέχεται ότι, αν το Cour de cassation (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) κρίνει ότι υφίσταται εύλογη αμφιβολία ως προς το περιεχόμενο της υποχρέωσης αυτής, οφείλει να υποβάλει στο Δικαστήριο σχετικό προδικαστικό ερώτημα.
- 38 Η CACIB επισημαίνει κατ' ουσίαν ότι η τυχόν αναγνώριση του δικαιώματος κάθε εθνικού δικαστή να θέσει υπό αμφισβήτηση το κύρος οιαδήποτε νόμου άλλης χώρας, πλην της δικής του, θα ήγειρε ιδιαίτερος λεπτά ζητήματα και θα μπορούσε να εκληφθεί από τα κράτη μέλη ως πλήγμα στην κυριαρχία τους.
- 39 Η γενική εισαγγελέας του Cour de cassation (Ανωτάτου Ακυρωτικού Δικαστηρίου) υποστηρίζει κατ' ουσίαν ότι, αν το Δικαστήριο απαντήσει ότι συντρέχει πράγματι εν προκειμένω περίπτωση εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης, τότε θα πρέπει να εφαρμοστεί και η νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με την αρχή της σύμφωνης προς το δίκαιο της Ένωσης ερμηνείας, η οποία φαίνεται να επιβάλλει την υποχρέωση εφαρμογής της αρχής αυτής όταν τα εθνικά

δικαστήρια εφαρμόζουν τη νομοθεσία άλλου κράτους μέλους. Εντούτοις, επισημαίνει, αφενός μεν, ότι το Δικαστήριο δεν έχει αποφανθεί ρητώς ότι υφίσταται τέτοια υποχρέωση, αφετέρου δε, ότι η συμμόρφωση όλων των κρατών μελών προς μια τέτοια υποχρέωση αντιπροσωπεύει για την Ευρωπαϊκή Ένωση μια τόσο σημαντική πολιτική εξέλιξη προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης της [ευρωπαϊκής] ολοκλήρωσης ώστε να είναι αναγκαίο να υποβληθεί προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο και επί του δεύτερου αυτού ζητήματος.

- 40 Το Cour de cassation (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) θεωρεί ότι, προκειμένου να διασφαλισθεί η τήρηση από το γαλλικό κράτος της αρχής της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης, είναι αναγκαίο να εξελιχθεί η φύση του ελέγχου που το εν λόγω δικαστήριο ασκεί επί της εφαρμογής και ερμηνείας του αλλοδαπού δικαίου, σε περίπτωση που ο Γάλλος δικαστής υποχρεούται να εξετάσει αν ένας νόμος που θεσπίστηκε από άλλο κράτος μέλος συνάδει προς το δίκαιο της Ένωσης.
- 41 Το Cour de cassation (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) δεν αγνοεί ότι, από την έκδοση της απόφασης Marshall, το Δικαστήριο κάνει δεκτό ότι μια οδηγία «δεν μπορεί, αυτή καθαυτή, να δημιουργήσει υποχρέωση για τους ιδιώτες και, επομένως, δεν μπορεί να γίνει επίκληση αυτών καθαυτών των διατάξεων οδηγίας κατά των προσώπων αυτών» (απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 1986, Marshall, C-152/84, σκέψη 48, ECLI:EU:C:1986:84).
- 42 Εντούτοις, το Cour de cassation (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) επισημαίνει επίσης ότι «εφαρμόζοντας το εθνικό δίκαιο, είτε πρόκειται για προγενέστερες είτε για μεταγενέστερες της οδηγίας διατάξεις, ένα εθνικό δικαστήριο, που καλείται να το ερμηνεύσει, οφείλει να πράξει τούτο κατά το μέτρο του δυνατού υπό το φως του κειμένου και του σκοπού της οδηγίας, ώστε να επιτευχθεί το αποτέλεσμα που επιδιώκεται από την τελευταία, συμμορφούμενο έτσι προς το άρθρο 189, τρίτο εδάφιο, της Συνθήκης» (απόφαση της 13ης Νοεμβρίου 1990, Marleasing, C-106/89, σκέψη 8, ECLI:EU:C:1990:395).
- 43 Στο μέτρο που, κατά την (προμνησθείσα στο σημείο 12 της παρούσας απόφασης) απόφαση Von Colson και Kaman, η αρχή της σύμφωνης προς το δίκαιο της Ένωσης ερμηνείας πρέπει να τηρείται από τα εθνικά δικαστήρια ως όργανα του κράτους μέλους που υπέχει την υποχρέωση μεταφοράς των οδηγιών στην εθνική έννομη τάξη του, δεν μπορεί να αποκλειστεί ότι το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση που το εθνικό δικαστήριο οφείλει να εφαρμόσει την εθνική νομοθεσία άλλου κράτους μέλους.
- 44 Συναφώς, το Δικαστήριο είχε την ευκαιρία να κρίνει ότι «το δικαστήριο το οποίο έχει επιληφθεί διαφοράς, [...], οφείλει να εφαρμόσει το δίκαιο του κράτους του οποίου τα δικαστήρια ορίζονται [με τη ρήτρα παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας ως έχοντα διεθνή δικαιοδοσία], ερμηνεύοντας τη νομοθεσία αυτή σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης, και ιδίως σύμφωνα με την οδηγία [...]» (απόφαση της 18ης Νοεμβρίου 2020, C-519/19, Ryanair, σκέψη 51, και απόφαση της 8ης Δεκεμβρίου 2022, Luxury Trust Automobil, C-247/21, σκέψη 67, ECLI:EU:C:2022:966).

- 45 Επομένως, από τη νομολογία του Δικαστηρίου φαίνεται να προκύπτει ότι η εν λόγω νομολογία επιβάλλει στον εθνικό δικαστή να προβεί σε σύμφωνη προς το δίκαιο της Ένωσης ερμηνεία, ακόμη και όταν αυτός οφείλει να εφαρμόσει το δίκαιο άλλου κράτους μέλους.
- 46 Ωστόσο, μολονότι το Δικαστήριο κλήθηκε ρητώς να αποφανθεί επί του ζητήματος αυτού, δεν απάντησε λόγω των ιδιαιτεροτήτων της υπόθεσης που υποβλήθηκε στην κρίση του (απόφαση της 15ης Δεκεμβρίου 2022, C-577/21, ECLI:EU:C:2022:992).
- 47 Επιπλέον, θα ήταν χρήσιμο να διευκρινιστεί αν η εξουσία του εθνικού δικαστή που εφαρμόζει το δίκαιο άλλου κράτους μέλους και διαπιστώνει ότι είναι αδύνατον να το ερμηνεύσει σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης, ταυτίζεται με την εξουσία που αυτός διαθέτει οσάκις εφαρμόζει το εθνικό του δίκαιο και αν, στην περίπτωση αυτή, η αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων που κατοχυρώνεται στο άρθρο 21 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, την οποία εξειδικεύει η οδηγία 2006/54/EK, δύναται να τον οδηγήσει, ακόμη και σε διαφορά μεταξύ ιδιωτών, στη μη εφαρμογή του δικαίου αυτού.
- 48 Επομένως, υφίσταται εύλογη αμφιβολία περί της ορθότητας ενός τέτοιου συμπεράσματος, με αποτέλεσμα το Cour de cassation (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) να θεωρεί αναγκαία την προδικαστική παραπομπή και επί του ζητήματος αυτού, λαμβανομένων επίσης υπόψη των θεσμικών διακυβευμάτων της απάντησης.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ, το Cour de cassation (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο):

Έχοντας υπόψη το άρθρο 267 ΣΛΕΕ

ΥΠΟΒΑΛΛΕΙ στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

1° Έχει η Συμφωνία για την αποχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και της Βόρειας Ιρλανδίας από την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας (ΕΚΑΕ), η οποία εγκρίθηκε από το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης με την απόφαση (ΕΕ) 2020/135 της 30ής Ιανουαρίου 2020, την έννοια ότι δικαστής ο οποίος αποφαινεται μετά τη λήξη της μεταβατικής περιόδου πρέπει να θεωρήσει τη νομοθεσία του Ηνωμένου Βασιλείου με την οποία μεταφέρθηκε στην εσωτερική έννομη τάξη το άρθρο 19 της οδηγίας 2006/54/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Ιουλίου 2006, για την εφαρμογή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης, ως νομοθεσία κράτους μέλους περί μεταφοράς οδηγίας, όταν τα πραγματικά περιστατικά είναι προγενέστερα της ημερομηνίας λήξης της μεταβατικής περιόδου και/ή η ένδικη διαδικασία κινήθηκε πριν από την εν λόγω ημερομηνία;

2° Έχει το άρθρο 288 ΣΛΕΕ την έννοια ότι εθνικό δικαστήριο το οποίο έχει επιληφθεί διαφοράς μεταξύ ιδιωτών και έχει την υποχρέωση να εφαρμόσει το δίκαιο άλλου κράτους μέλους πρέπει να προβεί, χωρίς να παρεμποδίζεται από την αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης, σε ερμηνεία των διατάξεων του εν λόγω δικαίου σύμφωνη προς οδηγία της Ένωσης;

3° Αν το εθνικό δικαστήριο θεωρεί αδύνατο να προβεί σε σύμφωνη προς το δίκαιο της Ένωσης ερμηνεία, οφείλει, όπως θα έπραττε και για το εθνικό του δίκαιο, να αφήσει ανεφάρμοστο το εν λόγω αλλοδαπό δίκαιο όταν τίγεται γενική αρχή του δικαίου της Ένωσης ή διάταξη του πρωτογενούς δικαίου, τις οποίες εξειδικεύει μια οδηγία;

ΑΝΑΣΤΕΛΛΕΙ τη διαδικασία επί της αίτησης αναίρεσης έως ότου αποφανθεί το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

[παραλειπόμενα]

[παραλειπόμενα] [στοιχεία που αφορούν τη διαδικασία]

[παραλειπόμενα]